

сформированности музыкальных представлений в классификации фортепианного мастерства К.А. Мартинсена.

Ключевые слова: музыкальные представления, фортепианное исполнительство, методы преподавания игры на инструменте, музыкальное мышление студентов-пианистов.

The article is dedicated to the questions of perfection of performing mastery of students-instrumentalists, to the problem of realization of the mechanisms of evocation of musical imaginations in a real sounding of music. Musical imaginations are revealed as a result of a previous experience and as a process of imagining – reflection in mind of the images of the musical piece and their concretization in a real performing. Proposed methods of development of musical imaginations (performing demonstration, reflexive, analytic comparison, verbal specification), principal ways of training of pieces due to personalities of outstanding musicians (Leimer-Giesecking, Art. Rubinstein, Hoffmann, Martienssen, Busoni, Richter), realized in a process of acquirement of musical text and concert performances. Theoretical principle of formedness of musical imaginations was defined on the basis of classification of types of performing piano mastery due to K.A.Martienssen: classical (static), based on finger technic, “Rhythmuswille” dominates; romantic (ecstatic), basis – technic of a “singing” pulp of the finger, “Wille zur Tonbildung” dominates; expansive (expressionistic), in a technic – steel unity of a forearm, big integral complexes, “Linienwille” dominates.

Keywords: piano performing, musical thinking of students-pianists, musical imaginations, methods of teaching playing the instrument.

УДК 378+371.134+792.8+37.036

Капустінський К. В.

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ПРАКТИЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ХОРЕОГРАФІЇ

У статті актуалізовано проблему розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів хореографії в процесі їхньої педагогічної практики. Досліджено особливості творчості як виду людської діяльності, комплекс психологічних властивостей творчого потенціалу. З'ясовано значення хореографічного мистецтва для процесу розвитку творчого потенціалу майбутнього учителя. Розкрито багатокomпонентне і багатофакторне поняття творчого потенціалу майбутнього учителя хореографії. Показано великий вклад в розвиток творчого потенціалу майбутніх учителів видатних майстрів і видатних педагогів-хореографів М.І. Петіна, О.О. Горського, І.О. Моїсєєва, М. Г. Легат, П. П. Вірського.

Ключові слова: творчість, творчий потенціал, хореографічне мистецтво, хореографічна діяльність, майбутній вчитель хореографії, творчий розвиток.

Сучасні тенденції в розвитку вищої спеціальної, зокрема й мистецької освіти вимагають пошуку нових творчих підходів до організації навчального процесу. Це, у свою чергу, дозволяє забезпечити якісну фахову підготовку майбутніх учителів хореографії відповідно до вимог сучасного соціокультурного простору щодо їхнього професійного рівня. Розвиток творчого потенціалу майбутніх фахівців мистецької освіти, зокрема й у галузі хореографії, завжди був одним з показників успішності діяльності вищої школи.

Хореографія завжди була і залишиться тією сферою мистецтва, яка покликана грати незамінну роль у художньому вихованні та формуванні морально-естетичної позиції молоді. Існуюча в системі вищої хореографічної освіти гостра потреба в підготовці інтелектуальних, ініціативних фахівців з розвиненим творчим мисленням супроводжується зростаючим незадоволенням освітнім процесом, у межах якого не приділено належної уваги самостійної

творчої активності майбутніх учителів хореографії з розвитку їхнього творчого потенціалу, здібностей, професійно значущих якостей.

У теперішній час існує необхідність формування творчої особистості студента-хореографа, який відчуває потребу у використанні внутрішніх потенційних ресурсів для професійного зростання й самореалізації. Практика свідчить, що укерівників хореографічних колективів, якими стають випускники-хореографи, частіше переважає репродуктивне мислення; це позначається на важкості для них створити оригінальну танцювальну композицію, хореографічний твір. Особливо це відчутно для майбутніх хореографів, що мають певну спеціалізацію зі спортивно-бальної хореографії. Таким чином, у процесі аналізу хореографічної практики виявляється помітна суперечність між професійними вимогами до творчого характеру праці і рівнем розвитку творчого потенціалу учителя хореографії в структурі його спеціальних здібностей, котрій забезпечує високу продуктивність хореографічної діяльності.

На нашу думку, ефективність майбутньої професійної діяльності студента-хореографа залежить не лише від отриманих у вищому навчальному закладі професійних знань і умінь, але і від рівня сформованої здатності до подальшого професійно-творчого розвитку. Тому для цілей нашого дослідження важливо зрозуміти, що складає «ядро» творчого потенціалу майбутніх учителів хореографії. Отже, смисл та сутність творчого потенціалу майбутнього вчителя хореографії потребує уточнення для подальшого ефективного впливу на його творчий розвиток.

Вивченню творчості і творчого потенціалу у сучасній педагогічній практиці і психологічній літературі, приділяється дуже велика увага. Це сприяє нагромадженню певного досвіду в розробці основних теоретичних положень із цієї проблеми. Психологічні прояви особистості у творчому процесі розглядаються при дослідженні співвідношення творчості та цілісності особистості (Б.Г. Ананьєв, В.Г. Афанасьєв, С.С. Батенін, М.С. Каган, Л.М. Коган), творчості та активності пізнання (К.А. Абульханова-Славська, Д.Б. Богоявленська, В.Д. Небиліцин), творчості та самореалізації (І.С. Кон, А.В. Петровський), творчості та діяльності (Л.С. Виготський, А.Н. Леонтєв, С.Л. Рубінштейн).

Будучи досить складним поняттям, творчий потенціал особистості не має однозначного тлумачення, загально визнаного визначення. Так, М.С.Каган, А.В. Кирьякова, які є прихильниками аксіологічного підходу, визначають творчий потенціал як сукупність отриманих і самостійно вироблених умінь і навичок, як здатності до дії і міра їх реалізації в певній сфері діяльності і спілкування. Є. Алексєєва, С.Г. Глухова, П.Ф. Кравчук, А.М. Матюшкін вивчають творчий потенціал особистості з позиції інтегративного підходу і визначають творчий потенціал як дар, наявний у кожного, як інтегративну особистісну характеристику людини, яка є системним динамічним утворенням, що відображає міру можливостей актуалізації її сутнісних творчих сил в реальній перетворювальній практиці.

Останнім часом активно досліджується феномен творчості в підготовки майбутніх вчителів хореографії такими науковцями: Л.М.Андрощук, С.В.Куценко, О.Бикова. Зокрема їх увага привернута до індивідуалізованого підходу щодо творчого потенціалу особистості.

Мета статті – розкрити сутність творчого потенціалу особистості та його виявлення у майбутніх учителів хореографії на основі узагальнення педагогічної практики видатних викладачів-хореографів.

Розглядаючи творчий потенціал, вважаємо необхідним опрацювати поняття «творчості». Так, наприклад, інший зміст набуває в контексті різних трактувань і сутність самого поняття «творчість». Виділимо кілька точок зору на цю проблему.

1. Творчість як створення нових, оригінальних цінностей, що мають суспільне значення (С.Л. Рубінштейн).

2. Творчість є діяльність, наповнена «особистісним змістом» (О.М.Леонтєв).

3. Творчість як діяльність людини, спрямована на створення нового: чи то речей зовнішнього світу, чи умовиводів або почуттів, властивих самій людині (Л.С.Виготський).

4. Творчість розглядається як джерело і механізм руху, атрибута матерії (Я.О.Понамарьов).

Узагальнивши трактування науковців, нами уточнено та заакцентовано увагу на тому, що творчість – особливий вид людської діяльності, для якої характерні наявність проблемної ситуації або креативного завдання, що потребують нестандартного вирішення, яке забезпечується наявністю особистісних передумов і якостей, а також сприятливих умов для втілення нового та оригінального бачення процесу діяльності.

Вивчаючи проблему творчого потенціалу особистості, вчені намагаються розкрити його сутність і дати йому більш точне визначення. Л.С.Виготський, О. М. Матюшкін вважають, що творчий потенціал закладений у кожній людині, його необхідно розвинути, сформулювати, щоб отримати всебічно розвинену особистість. Задатки, що виступають в якості природної основи, можуть залишитися нереалізованими, якщо його основні види діяльності (вчення, спілкування з оточуючими, трудова діяльність) у своєму змісті і в способах здійснення не створюватимуть умов для безперервного і стійкого прояву людиною своїх потреб. Це означає, що організація життєдіяльності особистості завжди повинна стимулювати її зусилля, викликати в ній глибоку зацікавленість у тому, що вона робить, розвивати прагнення до отримання неординарних результатів [1; 2].

Н.В. Ярцева характеризує творчий потенціал як сукупність знань про предмети творчості, умінь, що актуалізуються в суб'єктивно новому художньому продукті і спрямованості особистості на створення цього продукту [3].

З точки зору Ю.М. Кулюткіна, творчий потенціал особистості, що визначає ефективність її діяльності в світі, характеризується не тільки ціннісно-смысловими структурами людини, понятійним апаратом мислення або методами вирішення завдань, але і деякою загальною психологічною базою, що детермінує їх [4].

Унаслідок узагальнення психолого-педагогічних наукових досліджень визначаємо поняття «творчий потенціал» як складне особистісно-діяльнісне утворення, що включає мотиваційно-цільовий, змістовий, операційно-діяльнісний, рефлексивно-оцінний компоненти та відображає синтез особистісних властивостей, якостей, психічних станів, знань, умінь і навичок, які в єдності забезпечують можливість реалізації креативних здібностей і оригінальних задумів.

Центральною ланкою нашого дослідження є творчий потенціал майбутнього вчителя хореографії. Спочатку звернемо увагу на творчий потенціал педагога. Сутність творчого потенціалу особистості педагога – це багатокомпонентне і багатофакторне явище, що характеризує собою сплав знань і умінь, особистісних і професійних якостей і здібностей педагога, спрямованих на створення суб'єктивно й об'єктивно нового в педагогічній практиці. Це система особистісних здібностей, що дозволяють оптимально застосовувати дії відповідно до конкретних умов, спонукають особистість до творчої діяльності, самореалізації та самовдосконалення.

Отже, в результаті дослідження виявлено, що творчий потенціал майбутнього учителя хореографії, будучи специфічним типом художньо-творчого потенціалу, є наслідком професійного саморозвитку і навчання особистості студента-хореографа, пов'язаного з тривалим накопиченням і диференціацією корисних для хореографічної діяльності художньо-мистецьких розумових здібностей, які мають особливість постійно розвиватися (за умови активної ролі індивідуальної свідомості в творчому досвіді). Творчий потенціал майбутнього вчителя хореографії містить у собі низку особистісних якостей, закладених від народження генетичних і фізіологічних особливостей, внутрішню творчу енергію, а також здатність до активного професійного зростання, які в сукупності позитивно впливають на якість результату творчого процесу.

Щоб осмислити сутність творчого потенціалу хореографа ми звернулися до узагальнення досвіду та думок видатних майстрів хореографічного мистецтва. Отже, наступним етапом є дослідження особистостей розвитку творчого потенціалу в педагогічній практиці видатних педагогів-хореографів.

Особливої уваги заслуговують педагогічні умови розвитку творчого потенціалу видатного майстра і педагога хореографічного мистецтва М. І. Петіпа: «Хореографічні партитури його спектаклів включали усі існуючі і дуже рідкісні форми класичних танців. Їх комбінації і поєднання були завжди нові, оригінальні, образні... складові частини його балетного спектаклю вражали ясністю і чіткістю форми, красою, витонченістю... кордебалет він умів показати і розташувати кожного разу в новому ракурсі, зафіксувати в оригінальних малюнках» [5].

Великий внесок у розвиток творчого потенціалу майбутніх учителів хореографії зробив видатний педагог-хореограф О. О. Горський (його учні - Л. Банк, М. Габович, А. Мессерер та ін.). Для досягнення більшої виразності під час виконання певного руху балетмейстер пропонував декілька варіантів, дозволяв учням здійснювати власний пошук. А. Горський уперше висловився з приводу виразності та образності танцю; він вимагав від учнів творчого індивідуального пошуку образного рішення хореографічного твору [6]. Аналіз методичних принципів у навчанні класичному танцю і психолого-педагогічних особливостей особистості одного з учнів О.О. Горського – А. Мессерера, переконливо доводить, що педагог не лише передавав своїм учням засоби зовнішньої виразності і прийоми виконавської техніки, але і транслював свої особистісні якості високої умотивованості та одержимості мистецтвом хореографії, спрямовуючи на учнів величезну педагогічно-виховну дію, підвищуючи духовний і творчий потенціал.

Найвизначніший педагог-хореограф народного танцю у ХХ столітті І.О. Моїсеєв також активно розвивав творчий потенціал своїх учнів. Виходячи з принципів О.О. Горського, І.О. Моїсеєв формував творчий потенціал учнів на основі провідного принципу своєї власної школи танцю – виховання ініціативної, самостійно мислячої особи танцівника-актора, що вміє поєднувати професійну культуру виконання з природністю, свободою вираження. Розвиваючи лінію «театру ансамблю» О. Горського, І. Моїсеєв організував ансамбль солістів, здатних створювати самобутні яскраві образи, що розкривають загальну художню ідею твору. Питання індивідуалізації образів у масових композиціях для І. Моїсеєва, як і для О. Горського, має первинне значення. Горський вимагав від кожного виконавця перевтілення в образ персонажа. У Моїсеєва вимоги гранично конкретні: «Кожен повинен виконувати своє сценічне завдання таким чином, нібито саме від нього залежав розвиток усієї дії». Масові композиції стають танцем-дією, танцем-характеристикою, а «імпровізаційне самопочуття» танцівників-акторів вносить у строгий малюнок нові свіжі фарби, відтінки, інтонації [7].

Важливою фігурою у сфері балетного мистецтва був М. Г. Легат - російський артист, педагог, балетмейстер, учнями якого були А. Павлова, М.Фокін, Т. Карсавіна, А. Ваганова, Ф. Лопухів та ін. М. Легат мав своєрідний стиль викладання класичного танцю. Балетмейстер займався розвитком творчого потенціалу своїх учнів, творчо підходив до побудови уроку і мав неповторний стиль спілкування з учнями [8]. М. Г. Легат інтуїтивно розумів, що треба для кожного учня в класі. При виконанні одного танцювального елемента усіма учнями одночасно педагог робив кожному різні зауваження, враховуючи фізичні дані. При формуванні творчого потенціалу М. Г. Легат застосовував прекрасний індивідуальний підхід, він розумів вирішальну роль статури в мистецтві танцю і готував кожного зі своїх учнів до творчої діяльності.

Однією з головних традицій вітчизняної школи класичного танцю є виховання не просто виконавців, а самостійних художників, усебічно розвинених осіб, творчих індивідуальностей. Підтвердженням тому є слова А.Я.Ваганової, яка стала першим професором хореографії і відрізнялася своєю яскравою індивідуальністю серед педагогів-хореографів. Для неї досконалою технікою танцю ніколи не була самоціллю школи танцю. У центрі її уваги завжди стояв артист-художник, основне завдання якого полягало в тому, щоб засобами танцю створювати змістовні хореографічні образи, що відповідають завданням балетмейстера, адже тільки «художня якість робить танець зразковим, тобто так званим класичним» [9].

Хотілося б відмітити новаторські пошуки та особливості хореографічної творчості українського балетмейстера і педагога П. П. Вірського, роботи якого мають свій особливий танцювальний «почерк». Він перший застосував у танці елементи кіно – принцип зміни великих, середніх і загальних планів, стоп-кадри та ін. Маючи класичну хореографічну освіту, П.П. Вірський прагнув оживити академічний танець народним і осмислити театральною дією. Таким чином, в роботах майстра поєднувався класичний танець з фольклорним, з'являвся синтез високої хореографічної культури. Із зовсім іншою пластикою в танцях окреслений характер: кожен номер немов міні-вистава. П.П. Вірський привніс до народного українського танцю театралізацію [10].

Отже, творчий потенціал майбутнього вчителя хореографії є специфічним типом художньо-творчого потенціалу. Це особистісне фахове утворення, що виникає внаслідок професійного саморозвитку і хореографічного навчання, пов'язане з тривалим накопиченням і диференціацією корисних для хореографічної діяльності художніх розумових здібностей, котрі мають особливість постійно розвиватися за умов активної ролі індивідуальної свідомості в процесі накопичення творчого виконавсько-хореографічного досвіду.

Проаналізувавши наукові дослідження та педагогічну практику викладачів-хореографів зазначимо, що для розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів хореографії необхідно: формувати у студентів-хореографів із самого початку настанову на оволодіння педагогічною професією; зацікавленість творчою діяльністю шляхом стимулювання та підтримки в них віри у власні творчі сили; спонукати майбутніх учителів хореографії до самостійного отримання необхідної інформації, розвивати індивідуальну творчу активність, підтримуючи оригінальні втілення хореографічних образів.

Література

1. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте: психологический очерк / Л. С. Выготский. – М., 1991. – 92 с.
2. Матюшкин А. М. Концепция творческой одаренности / А. М. Матюшкин // Вопросы психологии. – 1985. – № 6. – С. 29-33.
3. Ярцева Н. В. Развитие творческого потенциала будущих учителей музыки на занятиях по хореографии : диссертация ... кандидата педагогических наук : 13.00.02 / Ярцева Надежда Васильевна; [Место защиты: Ур.гос. пед. ун-т]. – Екатеринбург, 2010.– 167 с.
4. Кулюткин Ю.Н. Изменяющийся мир и проблема развития творческого потенциала личности. Ценностно-смысловой анализ. – СПб.: СПбГУПМ, 2001. – 84 с.
5. Мариус Петипа: Мемуары балетмейстера. Статьи и публикации о нем / сост. А. Игнатенко. – СПб. : Союз художников, 2003. – 475 с.
6. Лопухов Ф.В. Шестьдесят лет в балете / Ф.В. Лопухов. – М.: Искусство, 1966. – 424 с.
7. Шамина Л.А. Особенности интерпретации традиций народного творчества в произведениях И.А.Моисеева (на материале программ ГААНТ СССР): Автореф. дис. ... канд. искусствоведения: 17.00.01. – М., 1990. – 15 с.
8. Мессерер А. Танец. Мысль. Время. / А. Мессерер. – М.: Искусство, 1979. – 175 с.
9. Ваганова, А.Я. Основы классического танца / А.Я. Ваганова. – Москва: Искусство, 1980. – 192 с.
10. Дорошенко В.Ф. Роль хореографа-постановщика П.П. Вирского в процессе возникновения и развития народно-сценического хореографического искусства Украины / В.Ф. Дорошенко // Вестник славянских культур. – 2014. – №2(32). – с. 171-179.

References

1. Vygotskiy L. S. Voobrazhenie i tvorchestvo v detskom vozraste: psikhologicheskiy ocherk / L. S. Vygotskiy. – M., 1991. – 92 s.
2. Matyushkin A. M. Kontseptsiya tvorcheskoy odarennosti / A. M. Matyushkin // Voprosy psikhologii. – 1985. – № 6. – S. 29-33.
3. Yartseva N. V. Razvitie tvorcheskogo potentsiala budushchikh uchiteley muzyki na zanyatiyakh po khoreografii : dissertatsiya ... kandidata pedagogicheskikh nauk : 13.00.02 / Yartseva Nadezhda Vasilevna; [Mesto zashchity: Ur.gos. ped. un-t]. – Yekaterinburg, 2010.– 167 s.

4. Kulyutkin Yu.N. *Izmenyayushchiysya mir i problema razvitiya tvorcheskogo potentsiala lichnosti. Tsennostno-smyslovoy analiz.* – SPb.: SPbGUPM, 2001. – 84 s.
5. Marius Petipa: *Memuary baletmeystera. Stati i publikatsii o nem* / sost. A. Ignatenko. – SPb. : Soyuz khudozhnikov, 2003. – 475 s.
6. Lopukhov F.V. *Shestdesyat let v balete* / F.V. Lopukhov. – M.: Iskusstvo, 1966. – 424 s.
7. Shamina L.A. *Osobennosti interpretatsii traditsiy narodnogo tvorchestva v proizvedeniyakh I.A.Moiseeva (na materiale programm GAANT SSSR): Avtoref. dis. ... kand. iskusstvovedeniya: 17.00.01.* – M., 1990. – 15 s.
8. Messerer A. *Tanets. Mysl. Vremya.* / A. Messerer. – M.: Iskusstvo, 1979. – 175 s.
9. Vaganova, A.Ya. *Osnovy klassicheskogo tantsa* / A.Ya. Vaganova. – Moskva: Iskusstvo, 1980. – 192 s.
10. Doroshenko V.F. *Rol khoreografa-postanovshchika P.P. Virskogo v protsesse vznikoveniya i razvitiya narodno-stsenicheskogo khoreograficheskogo iskusstva Ukrainy* / V.F. Doroshenko // *Vestnik slavyanskikh kultur.* – 2014. – №2(32). – s. 171-179.

В статье актуализирована проблема творческого потенциала будущих учителей хореографии в педагогической практике. Также анализируются особенности творчества как формы человеческой деятельности, комплекса психологических характеристик. Показан смысл хореографического искусства для процесса развития творческого потенциала будущего учителя. Выявлена многокомпонентная и многофакторная концепция творческого потенциала будущего учителя хореографии, которая включает в себя ряд личностных качеств, генетические и физиологические характеристики, присущие рождению, внутренние творческие энергии и способность к активному профессиональному росту, которые положительно влияют на качество и результат творческого процесса.

Показан большой вклад в развитие творческого потенциала будущих учителей выдающихся мастеров и выдающихся педагогов-хореографов М.И. Петипа, А.А. Горского, И.А. Моисеева, Н. Г. Легата, П. П. Вирского.

Ключевые слова: *творчество, творческий потенциал, хореографическое искусство, хореографическая деятельность, будущий учитель хореографии, творческое развитие.*

In the article is actualized the problem of creative potential development of future teachers of choreography in pedagogical practice. Also are analyzed peculiarities of creativity as a form of human activity, complex of psychological characteristics of creative potential. It is shown the meaning of choreographical art for development process of creative potential of future teacher. It is found out multicomponent and multifactorial concept of creative potential of future teacher of choreography which includes a number of personal qualities, genetic and physiological characteristics inherent from birth, internal creative energies and capacity for active professional growth, all of which positive effect on quality of the result of the creative process.

It is shown great contribution to the development of creative potential of future teachers, famous artists and outstanding teachers-choreographers M.I. Petipa, O.O. Gorsky, I.O. Moisyeyeva, M.G. Legatt, P.P. Virsky.

Keywords: *art, creative potential, choreographic art, choreographic activity, future teacher of choreography, creative development.*

УДК 376:78

Фурдак Т. Д.

МУЗИЧНИЙ ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС У СИСТЕМІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

У статті обумовлюється необхідність впливу музичного освітнього процесу на дітей з особливими освітніми потребами, який сприяє позитивному розвитку особистості з порушеннями фізичного, розумового, психічного розвитку та їх інтеграції у суспільний простір. Розкрито поняття «інклюзивна освіта». На основі аналізу інноваційних процесів,